



ANTONS BREIDAKS
(1932–2002)

Latvijas valodnieku saime cietusi smagu zaudējumu – 2002. gada 24. februārī pēc smagas slimības mūžībā aizgājis salīdzināmi vēsturiskās valodniecības speciālists, LU Latviešu valodas institūta vadošais pētnieks, profesors, Dr. habil. philol. Antons Breidaks – zinātnieks, kuru pazina un ar kura secinājumiem nopietni rēķinājās kolēģi ne tikai Latvijā, bet arī Lietuvā, Polijā un citās valstīs, kur pēta baltu valodas.

Antona Breidaka dzīves ceļš ir aizsācies 1932. gada 25. janvārī Ludzas apriņķa Pildas pagastā Malzubu sādžā zemnieku ģimenē. Skolas gaitas Antons uzsāk Eglāju, vēlāk Iztalsnas pamatskolā. Sākas karš, un skolas telpas nākas vairākkārt mainīt. Seko mācības Ludzas vidusskolā, kuru Antons Breidaks beidz 1951. gadā. Skolas laikā Antonam Breidakam patīk ķīmija un fizika, ir nodoms turpināt tās studēt, taču bērnībā izslimotā (kaut arī ar vecāku rūpīgo gādību laimīgi uzvarētā) tuberkuloze par sevi tomēr atgādina, tāpēc no šīs ieceres jāatsakās.

1951. gadā Antons Breidaks absolvē Ludzas vidusskolu. Šodien varam tikai minēt, vai tā ir bijusi likteņa sūtība, ka ar aso prātu un loģisko domāšanu apveltītais jauneklis 1951. gadā iestājas Latvijas Valsts universitātes Vēstures un filoloģijas fakultātē. Pats viņš savulaik ir stāstījis, ka sākumā domājis

pievērsties literatūrzinātnei, taču tas bija visiem labi zināmais Staļina laiks, kad literatūra bija cieši saistīta ar politiku. Iekļauties tās noteiktajos bezjēdzīgajos rāmjos Antonam Breidakam liedz viņa nepieņemīgais un latgaliski spītīgais raksturs. Valodniecība liekas mazāk pakļauta ideoloģijai.

Varbūt arī tā ir laimīga nejaušība, ka kursdarbus un vēlāk arī diplomdarbu topošais valodnieks raksta pie toreizējās vecākās pasniedzējas, vēlāk profesores un daudzu valodnieku skolotājas Martas Rudzītes, kura ne vienam vien savam studentam ir iemācījusi saklausīt un iemīlēt izloksnēs paslēptos dārgumus. Antonam Breidakam vistuvākā un mīļākā ir bērnu dienu sulīgā un bagātā valoda – dzimtā Pildas izloksne, tāpēc arī pirmais kursdarbs saucas „Pildas izloksnes apraksts“.

Diez vai valodniecības vēsturē būs daudz bijis studentu, kuri bijuši tik droši pārliecināti par savām zinātniskajām atziņām, ka tās aizstāvējuši pat atklātā diskusijā. To gadu Latvijas Valsts universitātes laikrakstā „Padomju Students“ lasāma studenta Antona Breidaka tam laikam ļoti drosmīga polemika valodniecības jautājumos ar toreizējo Vēstures un filoloģijas fakultātes docentu Artūru Ozolu.

1956. gadā Antons Breidaks ar izcilību pabeidz Latvijas Valsts universitāti, un tālāk viņa ceļš ved uz Aglonas vidusskolu, kur aizvadīti 11 darba gadi latviešu valodas un literatūras skolotāja darbā. Taču studiju laikā aizsāktais zinātniskais darbs miera nedod, un tā līdztekus pedagoga darbam viņš sāk kārtot kandidāta minimuma eksāmenus Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūtā. Tiek piedāvāta aspirantūra baltu valodu salīdzināmajā valodniecībā. Aspirantūra tiek pabeigta ar apjomīgu darbu „Augšzemnieku dialekta latgalisko izlokšņu dialektālā leksika un tās vēsturiskie sakari“, par kuru 1970. gadā tiek piešķirts filoloģijas zinātņu kandidāta grāds.

1967. gadā Antons Breidaks sāk strādāt ZA Valodas un literatūras institūta Folkloras sektorā par zinātnisko līdzstrādnieku. Trīspadsmit

gadi tiek veltīti tautasdziesmu valodai un izloksnēs pierakstīto tekstu rediģēšanai. Top vairāki raksti un referāti par tautasdziesmu valodu un metriku. Šai laikā viņš sāk publicēt zinātniskos rakstus gan vietējos, gan arī citu republiku izdevumos, uzstājas ar referātiem zinātniskajās konferencēs. Jaunais zinātnieks tiek pamanīts un atzinīgi vērtēts, aicināts piedalīties arvien jaunās un jaunās konferencēs un kongresos.

1981. – 1983. gadā Antons Breidaks strādā izdevniecībā „Zinātne“, šeit viņš ir redaktors tādām atbildīgam izdevumam kā J. Endzelīna „Darbu izlase“ (III sēj. 2. daļa – IV sēj. 2. daļa), arī zinātnisko rakstu krājumam „Baltu valodas senāk un tagad“.

Atsākas arī pedagoģiskais darbs – no 1983. gada līdz pat 2001. gada oktobrim ar nelieliem pārtraukumiem Antons Breidaks ir lasījis lekcijas un bijis arī Latviešu valodas un literatūras katedras vadītājs Daugavpils Pedagoģiskajā institūtā (vēlāk universitātē). 1987. gadā viņš tiek aicināts uz Latvijas Valsts universitātes Pedagoģijas fakultāti, 1992. gadā tiek ievēlēts par profesoru. Līdztekus tiek lasītas lekcijas un vadīta Valodu un literatūras katedra arī toreizējā Latvijas universitātes Rēzeknes filiālē, kura pārtop par Rēzeknes augstskolu. Arī pedagoģiskais darbs saistīts ar tām valodniecības nozarēm, kuras prasa dziļas un pamatīgas zināšanas – tiek lasīti tādi lekciju kursi kā *latviešu valodas vēsturiskā gramatika*, *ievads baltu valodniecībā*, *vēsturiskās gramatikas elementi vispārizglītojošo skolu programmās*, vēlāk arī *baltu etniskā vēsture un latīņu valoda*.

Zinātniskās intereses iet plašumā un dziļumā, un galvenā vērība tiek veltīta tādām nopietnām valodniecības nozarēm kā vēsturiskā fonētika un fonoloģija. Nākamās disertācijas temats ir „Latviešu valodas latgalisko izlokšņu fonētika: diahronija un sinhronija“, kurā konkrēto fonētisko parādību analīzes rezultātā nonākts pie vairākām teorētiskajām atziņām, kas palīdz risināt baltu valodu salīdzināmās

fonētikas problēmas. Disertācija tiek spoži aizstāvēta Viļņas universitātes specializētajā zinātniskajā padomē 1990. gadā, tās autoram tiek piešķirts filoloģijas doktora grāds, kas 1992. gadā tiek pielīdzināts Latvijas Republikas habilitētā filoloģijas doktora grādam.

No 1994. gada Antons Breidaks strādā Latviešu valodas institūtā, viņš ir rediģējis „Latviešu valodas dialektu atlanta“ leksikas daļas galīgo variantu, arī fonētikas daļas kartes un komentārus. Nepārtrūkst arī pedagoģiskais darbs – joprojām tiek lasītas lekcijas Daugavpils Pedagoģiskās universitātes studentiem un baltu filoloģijas maģistrantiem Latvijas universitātē. Šai laikā top baltistiem, jo īpaši augstskolu studentiem noderīgas grāmatas: *Augšzemnieku dialekta latgalisko izlokšņu fonētikas atlants* (1996), *Ievads baltu valodniecībā, 1. daļa* (1998), *Ievads baltu valodniecībā, 2. daļa* (1999). Diemžēl, nepabeigta ir palikusi šī darba trešā daļa.

Antona Breidaka zinātnisko devumu raksturo ap 200 zinātnisko publikāciju dažādos izdevumos. Viņa rakstus atradīsim tādos ārzemju baltistu izdevumos kā *Baltistica* (Lietuvā), *Linguistica Baltica* (Polijā), *Lingua Posnaniensis* (Polijā), *Acta Baltico-Slavica* (Polijā), arī Bulgārijas Zinātņu akadēmijas izdevumā *Linguistique Balkanique*, Krievijas Zinātņu akadēmijas izdevumā *Balto-slavjanskije issledovanija* un *Linguistic and Oriental Studies from Poznan* (Polija). Antons Breidaks ir bijis arī starptautisko izdevumu *Linguistica Baltica* un *Balto-slavjanskije issledovanija* starptautiskās redakcijas loceklis.

Antons Breidaks bija arī objektīvs disertāciju recenzents un eksperts, kā arī atsaucīgs un ziņošs padomdevējs. Septiņus gadus (1992–1999) profesors ir bijis LU filoloģijas nozares Habilitācijas un promocijas padomes loceklis.

Lielu ieguldījumu Antons Breidaks ir devis dzimtās Latgales izlokšņu un vietvārdu bagātības apzināšanā un izpētē, vārdu cilmes skaidrojumos, bez viņa dziļajām un pamatīgajām zināšanām valodas vēsturē nebija

iedomājama Latgales vietu nosaukumu sakārtošana, bet jo sevišķi latgaliešu rakstu valodas normu izstrādāšana.

Kolēģi Antonu Breidaku paturēs atmiņā kā ļoti erudītu, godprātīgu un atsaucīgu zinātnieku, kuram bija augstas prasības pret sevi un citiem, objektivitāte un neiecietība pret paviršību un nekompetenci.

Antonam Breidakam garām pagājuši augsti tituli un nosaukumi, viņa daļa ir bijis darbs, un mūžības svaru kausā tam ir vislielākā vērtība.

Lai mūžīgā gaisma atspīd viņam...

Anna Stafecka



ADOLF ERHART
(May 31, 1926 – August 11, 2003)

Adolf Erhart, in the second half of the 20th century the most important representant of Indo-European linguistics in Czechoslovakia and from 1993 in Czech Republic, has departed from us. This sad report was shocking even for those who were informed about his recent serious health problems. Fortunately, his scientific work remains. Let us mention the most important points of this scholar's life.

Erhart studied classical and Germanic philology and comparative Indo-European linguistics with professors V. Machek, F. Novotný,

P. Trost, A. Beer and others at the Faculty of Arts of Brno University in 1945–49. On the basis of his rigorous work *K problémům tvoření komparativů a superlativů v jazycích indoevropských a původu primárních komparačních suffixů* [“On the formation of comparatives and superlatives in the Indo-European languages and the origin of the primary comparative suffixes”], he was awarded the degree Doctor of Arts. In 1959 he defended the dissertation: *Příspěvky k otázce vzniku a vývoje konjugace v indoevropských jazycích* [“Contributions to the question of the origin and development of the conjugation in the Indo-European languages”] and was named a Candidate of Sciences. On the basis of his habilitation degree *Nové pohledy na indoevropský konsonantismus* [“New views on the Indo-European consonantism”] defended in Brno 1962 he became a Docent of comparative-historical linguistics in 1964. These three studies remain unpublished, but their ideas are encountered in his later books. The procedure leading to his professorship started in 1968, but as a result of the political situation during the so called ‘normalization’ after the Soviet occupation, it was finished only 20 years later. Fortunately, it had no influence on the quality of Erhart's scientific results. Better than any selective evaluation of the scientific work of A. Erhart is the presentation of his complete bibliography. The list of publications is arranged according to main subjects. In the case of monographs the most important reviews are added.

General linguistics:

Úvod do jazykovědy [“Introduction into linguistics”], Praha: SPN, 1962; Brno: Masarykova universita, 2001.

Základy obecné jazykovědy [“Principles of general linguistics”], Praha: SPN, 1965, 1969.

Cesty a cíle srovnávací jazykovědy [“Directions and purposes of the comparative linguistics”], – *LF* 90, 1967, 217–230.

Kategorie osoby a čísla [“Categories of person and number”], – *JA* 7, 1970, č. 1–2, 28.